

**Психосемантичне дослідження уявлень військовослужбовців про
сучасного українця**

Шмиглюк Оксана Геннадіївна

Житомирський державний університет імені Івана Франка

асистент кафедри соціальної та практичної психології

Суспільно-політичні процеси, економічна ситуація, військові події в Україні мають значний вплив на свідомість українців, що стимулює процеси переосмислення особистістю своїх життєвих цінностей, своїх ролей в тих суспільних процесах, які відбуваються в державі. Військовослужбовці(учасники АТО) безпосередньо включені в процеси змін та перебудов, які відбуваються в державі, тому науковий інтерес викликає питання: які уявлення про українця наявні в їх свідомості та чи можуть ці уявлення виступати мотиваційними факторами під час виконання військової служби.

У психології етнічну самосвідомість визначають як уявлення індивіда чи цілої групи людей про себе чи образ свого етносу, які відображають знання про власну етнічну групу та ставлення до цієї групи. Власне, етнічна самосвідомість - це форма усвідомлення особистістю чи народом своєї належності до певного етносу, що базується на спільності мови, культури, історичної долі й визнанні особливих специфічно-історичних рис свого народу. Одним із основних моментів етнічної самосвідомості є ідентифікація індивідів з певною етнічною спільністю, яка виявляється в самоназві. До неї долучається комплекс ідей чи уявлень, які утворюють систему етнодиференціюючих символів, що призводять до виокремлення членів своєї групи з усієї сукупності етнічних спільностей[2].

Вивченню проблеми етнічної самосвідомості присвячено праці багатьох науковців: В.І.Козлов зазначав, що етнічна самосвідомість не є природженою, а

формується разом з особистістю людини в процесі вироблення основних соціальних орієнтацій[1]; В. Ю. Хотинець визначає етнічну самосвідомість як відносно стійку систему усвідомлюваних уявлень і оцінок реально існуючих етнодиференціюючих та етноінтегруючих компонентів життєдіяльності етносу. Наслідком формування даної системи є усвідомлення людиною себе як представника певної етнічної спільності[3].

Слід зазначити, що етнічну самосвідомість більшість науковців виокремлюють на двох рівнях: індивідуальному та груповому. Етнічна самосвідомість на індивідуальному рівні виступає як цілісна система уявлень про себе, що тісно пов'язана із сформованим у індивіда образом власного етносу. На рівні етносу етнічна самосвідомість виступає як система загальних уявлень більшості членів етносу про власну етнічну групу, її походження, основні особливості культури і психічного складу, тобто система колективних уявлень про себе [2].

З метою дослідження уявлень про українця учасниками АТО нами був використаний метод спрямованого асоціативного експерименту. Вибірку склали 34 учасники, військовослужбовці, чоловіки віком від 20 до 35 років, українці.

Кожен учасник надав по 10 асоціацій на слово-стимул «українець», всього було опрацьовано 340 асоціацій, із них 68 унікальних, тобто тих, що зустрічалися лише один раз, без повторів.

Серед найчастіше уживаних слів-асоціацій ми виділили 12 (кількість повторів від 16 до 6, що становить від 47% до 18% від загальної кількості можливих повторів). Асоціація «родина» зустрічається 16 разів, що при вибірці 34 особи складає 47%. Такі результати можуть вказувати на те, що військовослужбовці перебувають у зоні бойових дій заради своїх родин та їх світлого майбутнього. Це також є свідченням того, що досліджувані вважають родину найважливішою цінністю українця.

Високий показник частоти вживання має асоціація «патріот», яка зустрічається 15 разів, що складає 44% при вибірці 34 особи. Такий результат

вказує на те, що в уявленнях досліджуваних сучасний українець фігурує як особа, яка є патріотом власної держави. Також досліджувані асоціюють «українця» із Україною (23%), з такими особистісними якостями як чесний, працелюбний (23%), добрий (21%), із прапором (21%), гімном, домівкою, матір'ю, людиною, яка любить свою батьківщину, сім'янином (18%).

За допомогою контент-аналізу було виділено наступну ієрархічну категоризацію асоціацій (Рис. 1):

1. Асоціації, пов'язані із якісними характеристиками людини (відвертий, вільний, дружелюбний, мужність, незалежний, приязний, розумний, сильний, справедливий, чуйний, спортивний, завжди прийде на поміч, коханий, людина). Всього 46 асоціацій.

2. Асоціації, пов'язані із видатними постатями України (Тарас Шевченко, Сірко, Савченко Надія, Джамала, Богдан Хмельницький, Ярослав Вакарчук). Всього 15 асоціацій.

3. Асоціації, пов'язані із національними символами та традиціями України (герб, гімн, прапор, вишиванка, конституція, мова, пісні, рушник, сало, традиції). Всього 34.

4. Асоціації, пов'язані із патріотизмом (Батьківщина, вірний Батьківщині, громадянин, держава, нація, Майдан, Революція, козак, україночки). Всього 33

5. Асоціації, пов'язані із природнім середовищем (Дніпро, земля, калина, лани, море, річка, садок, соняшники, степ). Всього – 27.

6. Асоціації пов'язані із родиною (батьки, брат, мати, родина, сестра, син, обістя, хліб, хлібороб, хазяїн). Всього 46.

7. Географічні показники (Європа, Запоріжжя, Київ, одесит, центр Європи, село). Всього 18.

8. Емоційно-вольові показники (щастя, воїн, воля, герої, захисник, здоровий). Всього 23.

9. Державно-політичні процеси (військова служба, влада, закон, мир, мирне небо, обов'язок, слава). Всього 20.

10. Релігійність (православний, віруючий , набожний). Всього 10.

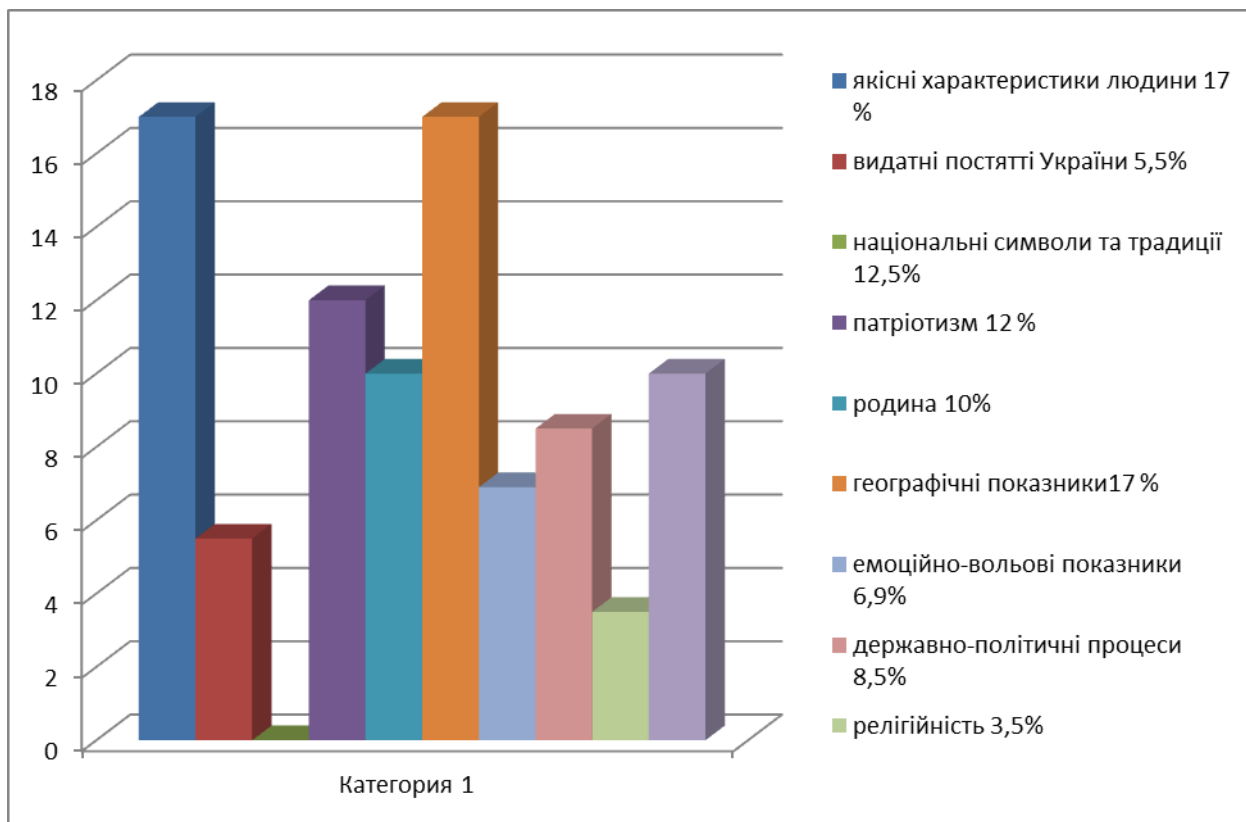

Рис.1 Категоризація асоціацій, виділених учасниками АТО

Узагальнюючи теоретичний аналіз проблеми та результати психосемантичного дослідження, можемо говорити про те, що етнічна самосвідомість являє собою уявлення індивіда чи групи людей про себе чи образ свого етносу, який має свою ієрархічну структуру. Також слід зазначити, що формування етнічної самосвідомості осіб відбувається під впливом тих суспільних процесів, які існують у державі та мають сильне емоційне забарвлення.

Так в учасників АТО категорія «українець» має таке змістове наповнення як патріот, Україна, родина, прапор, працелюбний, чесний, добрий, людина яка любить свою батьківщину, гімн, домівка, матір, сім'янин. Також цікавим та дискусійним є факт продукування досліджуваними асоціацій, які мають лише «позитивне» або ж «нейтральне» емоційне забарвлення.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у виявленні відмінностей в уявленнях про сучасного українця в осіб, що мають відношення до військової служби та цивільних.

Список використаних джерел

1. Психологічні закономірності реалізації конструктивних функцій етнокультури в інформаційному суспільстві: монографія / М.-Л.А. Чепи, М.І. Савіна, С.Є. Солодчук [та ін.]; за редакцією М.-Л.А. Чепи. – К., 2015. – 131 с.
2. Савицька О.В., Співак Л.М. Етнопсихологія: навчальний посібник [Текст] / О.В. Савицька, Л.М. Співак. – К.: Каравела, 2001. – 264 с.
3. Хотинець В.Ю. Этническое самосознание/В. Ю. Хотинець. – СПб.: Алетейя, 2000г. – 240 с.